

տակ է այնպիսի ամուր հող, ինչպիսին է աշխատող մասսայի շահերը և առհասարակ արդարութիւնը:

— Շուտով լրանում է մի տարի և թուրքերի սկսած յարձակումները հայերի վրայ դեռևս չեն զսպուած. հայը, տեսնելով փթած և ապիկար բիւրօկրատիայի յանցաւոր և միտումաւոր թուլութիւնը թուրքերին զսպելու գործում, ստիպուած եղաւ դիմելու ինքնապաշտպանութեան: Չափազանց տարօրինակ է որ այժմ Գոլըշապով գեներալը և գնդապետ Վէլկերն հայոց պիւզներն են թնդանօթներով ուժրակոծում՝ «թաւան և զէնք» պահանջելով հայերից: Զարմանալի է որ մարդասպան թուրք բէգերն և պրիստաւները չեն ձերբակալուած, այլ բժիշկ Ք. Բահաթրեանի և Գ. Մ. Շահնազարեանի նման անպայման խաղաղասէր և ամենից յարգուած անձնաւորութիւններ: Այս բոլորից յետոյ Կրդենի, Մինքենդի, Ջահրիի և այլ տեղերի հայերի գլխին բարբարոսութիւններ գործող թուրքերը կարող են խրախուսուել իրանց քաջագործութիւնների մէջ, միանգամայն հաւատալից որ այդպիսով իշխանութեան սրտից ջուր են խմում և հովացնում են հայալիկ չինովնիկներին վրիժառու տառելութիւնը հայից: Արդէն տաղտկալի է դառնում կրկնել զանազան խաղաբարական փորձերի մասին, երբ դիմացիդ տեսնում ես կանգնած գոլիցինեան բեժիմի մարդկանց, իրանց կարծամիտ և տլմարդի «քաղաքականութեամբ»...

Գոլիցինի ստեղծած Աւդեան ախոռները մաքրելու համար, ինչպէս երևում է, Հերկուլեսեան ջանքեր են հարկաւոր և ոչ պալլետառիւններ. և ժամանակ է որ այդ ճշմարտութիւնը հասկանար բարձր իշխանութիւնը, ինչպէս նա ըմբռնեց այդ՝ հայոց կալուածների և դպրոցների խնդրում...

Լ. Ս.

31 Յունուարի:

Պետական Դումայի ընտրութիւնների կանոնադրութեան գործադրութիւնը կովկասում:

Կովկասեան նահանգները և շրջանները Պետական Դումայի անդամների ընտրութիւնները կատարում են այն ընդհանուր հիմունքներով, որ մատնացոյց են արուած 1905 թուի օգոստոսի 6-ի Բարձրագոյն հաստատուած Պետական Դումայի ընտրութիւնների Կանոնադրութեան մէջ, նոյնպէս և ղեկավար-

րերի 11-ի Բարձրագոյն տուած ուկազի մէջ, որով այդ կանոնադրութեան մէջ փոփոխութիւն է մտցրուած, հետեւեալ շեղումներով.

1) Ընտրութիւնները կատարելիս Զաքարթալի շրջանակը (округъ) միացնում է Դաղստանի շրջանի հետ, վերջինիս հետ կազմելով մի ընտրողական շրջանակ: Մի ընտրողական շրջանակ են դառնում նոյնպէս Չերնոմորեան նահանգը, Սուխումի շրջանակը և Բաթումի շրջանը:

2) Տերեքի և Կուրանի շրջաններում կազմուած են երկու շրջանային ընտրողական ժողովներ ամեն մէկում. մէկը—զինուորական կազակների դասակարգի ընտրողներից, իսկմիւսը—շրջանի մնացեալ ազգաբնակչութիւնից: Այդ ժողովներից իւրաքանչիւրը իր կողմից ընտրում է Պետական Դումայի համար այնքան թիւ անդամներ, որքան որ յիշուած է կցուած ցուցակում:

3) Ամեն մի գաւառում, շրջանակում կամ շրջանաբաժանմունքում, ի բաց առեալ ներքեւում յիշածները, կազմում են երեք ընտրողական ժողովներ. ա) հողատէրերի ժողով, բ) քաղաքային ընտրողների ժողով և գ) գաւառամասների (участков) գիւղական ժողովների ընտրած լիազօրների ժողով:

Կուրանի շրջանաբաժիններում (отдѣлъ), նոյնպէս և Տերեքի շրջանի այն բաժիններում, ուր կան կազակների ստանիցաներ, կազմում է բացի զրանից և ստանիցաների լիազօրների ընտրողական ժողով:

4) Բանուորներից ընտրողները,—ընտրւում են ընդհանուր հիմունքներով, Կովկասեան երկրի հետեւեալ նահանգներում և քաղաքներում այս քանակութեամբ. Բազու (նահանգում և քաղաքում)—4, Բաթումի շրջանում—1, Թիֆլիսի (Թիֆլիս քաղաքում և նահանգում)—2 և Չերնոմորեան—1:

5) Բազուի և Թիֆլիսի նահանգներում բանուորական ընտրողների ընդհանուր թիւը բաշխուած է այդ երկու նահանգների և նախորդ պրակում յիշուած քաղաքների մէջ, համաձայն թէ քաղաքի սահմանների մէջ, թէ դուրսը—նահանգի կամ շրջանի սահմաններում գտնուող գործարանական, հանքային և հանքագործական արդիւնաբերութիւնների ու երկաթուղային արհեստանոցների մէջ եղած բանուորների ընդհանուր թուին:

6) Բաթումի շրջանի Արդուինի շրջանակում և Կարսի շրջանի բոլոր շրջանակներում մասնաւոր հողատէրերի ժողովներ չէ կազմակերպուած, իսկ այն անձինք, որոնք այս կանոնադրութեան 12 յօդ. հիման վրայ ընտրութիւններին մասնակցելու իրաւունք

ունեն, մասնակցում են այդ շրջանակներում բաղաբային ընտրողների ժողովին:

7) Բաղաբային ընտրողական ժողովներ չեն կազմում.— Բօրչալուի և Թիֆլիսի—Թիֆլիսի նահանգում, Լեչխումի, Բաչիի և Շօրապանի—Քուլթայիսի նահանգի մէջ, Արէշի, Կարեագինի, Ջիվանշիրի և Ղազարի—Գանձակի նահանգում, Գեօկչայի—Բագուի նահանգի մէջ, Սուրմալուի, Շարուրօ-Դարալագեաղի և Էջմիածնի—Երևանի նահանգի մէջ, Քիւրիւնի—Դաղստանի շրջանում, Բատալրաշինի, Կովկազի և Լարինսկի—Կուրանեան շրջանում, Նայլչինի, Խասավիւրդի և Սունժենեան ըսթանում—Տերեքի շրջանի մէջ: Բաղաբային ընտրողական ժողովների մասնակցելու իրաւունք ունեցող անձինք այդ գաւառներում, ըսթանումներում և շրջանակներում (բացի Քիւրիւնի) մասնակցում են հողատէրերի ժողովներում:

8) Դաղստանի շրջանի Աւարեան, Անդեակի, Գունիբի, Դարգինի, Ղազիղուժուխի և Սամուրեան շրջանակներում մասնաւոր հողատէրերի և քաղաքային ընտրողների ժողովներ չեն կազմում, այլ այդ երկու կատէգորիաների եղած ընտրողները մասնակցում են Թէմիրխանշուրայի շրջանակի համապատասխան ժողովներում:

9) Դաղստանի շրջանի Քիւրիւնի մասի քաղաքային ընտրողները մասնակցում են Կայտաղօ-Թարասարանի վիճակի քաղաքային ընտրողների ժողովում (Դերբենդ քաղաքում):

10) Նորին Կայսերական Մեծութեան Կովկասի Փոխարքայից է կախում, երբ նա անհրաժեշտ համարի, ընտրութիւններ կատարելու համար միացնել մի և նոյն նահանգի կամ շրջանի սահմաններում գտնուող առանձին գաւառները (շրջանակները) ու կազմել նրանց համար միացեալ ընտրողական ժողովներ:

11) Այն գաւառներում, որոնց վարչութիւնները դաժւում են գաւառական քաղաքում, ընտրողների ժողովները գումարելու տեղը որոշում է նահանգապետը:

12) Գաւառական հողատէրերի ընտրողական ժողովներում անմիջական կերպով մասնակցում են. 1) Անդրկովկասի նահանգներում և շրջաններում՝ այն անձինք, որոնք վճարում են իրանց պատկանող հողային կամ ուրիշ կայքի համար (որոնք չեն մտնում Պետ. Դուռ. կանոն. 16 յօդ. 1 կէտում յիշուած առևտրա-արդիւնաբերական հիմնարկութիւնների շարքը) զեմստովային հարկ, տարեկան ոչ պակաս 15 ռուբլուց: 2) Տերեքի և Կուրանի շրջաններում այն անձինք, որոնք իրանց պատկանող հողային կայքերի համար վը-

ճարում են պետական հողային հարկ տարեկան 3 ռ. 50 կ. և 3) այն անձինք, ա) որոնք կառավարում են Անդրկովկասի նահանգներում կամ շրջաններում հարկատու կալուածքներ պայմանագրի կամ հաւատարմագրի հիման վրայ մի տարուց աւելի և վճարում են զեմսովային հարկ տարեկան ոչ պակաս 15 ռուբլուց, իսկ Կուրանի և Տերեքի շրջաններում՝ պետական հողային հարկ տարեկան 3 ռ. 30 կոպէկից ոչ պակաս, կամ բ) կապալով են վերցրել մի և նոյն հիմունքներով հողի համապատասխան քանակութիւն:

13) Այն անձինք, որոնք իրեն սեպհականատէր կամ ցմահ տիրապետող, մի ամբողջ տարի վճարում են կալուածքի համար զեմսովային տուրքեր կամ պետական հողային հարկեր նախօրոք յօդուածի մէջ յիշած քանակից պակաս՝ ժամանակցում են ընտրութիւններին լիազօրների միջոցով:

14) Այն անձինք, որոնք, 1905 թւի դեկտեմբերի 11-ի Բարձրագոյն հրովարտակի II բաժնում յիշած իրաւունքները ունեն, հետեւել գիւղաղաղաքներում՝ Բաթումի շրջանում՝ Արդուինը, Քութայիսի նահանգում. Զուգդիդը և Լեզուդ-Կալէն, Բագուի նահանգում՝ Սալեանը, Ղարսի շրջանում՝ Կազդուանը, Արդահանը և Օլթին, — ժամանակցում են ընտրութիւններին քաղաքային ընտրողների ժողովներում:

15) Գիւղական գաւառաւանքների ժողովներից լիազօրներ ընտրելու համար, Կովկասեան նահանգների ու շրջանների, գիւղերը, աուլները և գաղութները (բացի Բաթումի և Ղարսի շրջաններից) մի քանի մասերի են վերածւում, առանձին ցուցակներով, որ կազմում են նահանգական իշխանութիւնները և վաւերացնում է Փոխարքան: Այդ տեսակ մասերի կարող են վերածուել, Փոխարքայի հայացողութեամբ նաեւ կազակների սակաւամարդ ստանիցաները:

Ժանւոթուլիւի Գանձակի և Երևանի նահանգներում առաջին ընտրութիւնների համար Փոխարքան իրաւունք ունի միացնել գիւղերը և գաղութները ու կազմել առանձին մասեր, թէկուզ այդ գիւղերը միմեանցից բաժանուած լինեն միջանկեալ հողերով:

16) Գաւառաւանքի ժողովը հրաւիրում է նահանգական իշխանութեան ցուցմունքով, գաւառաւանքի մի որ և է գիւղում, աւուլում կամ գաղութում տեղական տանուտէրի նախագահութեամբ և կազմւում է գաւառաւանքի մէջ մտնող գիւղերի, աուլների և գաղութների ընտրուածներից: Ընտրուածները ընտրւում են ժողովներում իւրաքանչիւր տասը տան կողմից:

մէկը, իսկ տասը տնից պակաս ունեցող գիւղերը ընտրում են մի ընտրող միայն:

17) Գաւառամասերի գիւղական ժողովները, նոյնպէս և կազակների ստանիցաների ժողովները և մասերը (յօդ. 12) ընտրում են երկու երկու լիազօրներ իւրաքանչիւրը:

18) Բաթումի և Ղարսի շրջաններում լիազօրներին ընտրում են գիւղական շրջանականների ժողովները, ամեն մի ժողովից երկուսը:

19) Գաւառական հողատէրերի ընտրողական ժողովներին մասնակցելու իրաւունք ունեցող անձանց ցուցակը Անդրկովկասում կազմում են գաւառապետները կամ շրջանային կառավարիչները, իսկ Տերեքի և Կուրանի շրջաններում՝ տեղական առամանները: Քաղաքային ընտրողների ցուցակը կազմում են քաղաքային վարչութիւնները, իսկ այն քաղաքներում ու գիւղաքաղաքներում, ուր քաղաքային տնտեսական կառավարութիւնը կազմուած է Կովկասեան երկրի կառավ. հաստ. 133 յօդ. հիման վրայ՝ ոստիկանական հաստատութիւնները:

20) Այն գաւառներում, ուր չը կան ազնուականութեան գաւառական պարագլուխներ, մասնաւոր հողատէրերի թէ՛ ընտրողական և թէ՛ նախընտրական ժողովներում նախագահում է տեղական հաշտարար դատաւորը՝ հաշտարար ժողովի (Կուրանի և Տերեքի շրջաններում) կամ նահանգական դատարանի կարգադրութեամբ: Հաշտարար դատաւորները նախագահում են նոյնպէս և այն գաւառների քաղաքային ընտրողների ժողովում, որոնց վարչական կենտրոնը գտնւում է ոստիկանական հաստատութիւնների միջոցով կառավարուող գիւղաքաղաքներում:

21) Նահանգական ընտրողական գործերի համար մասնա-ժողովներ են կազմւում՝ Բապուի, Գանձակի, Թիֆլիսի նահանգներում, նոյնպէս և Կուրանի ու Տերեքի շրջաններում: Բապուի մասնա-ժողովին են ենթարկւում, յիշատ նահանգից բացի, նոյնպէս Դաղստանի ու Զաքաթալայի շրջանները, Քութայիսի մասնա-ժողովին՝ Բաթումի շրջանը, Սեւծովեան ու Սուխումի շրջանը: Երևանի մասնա-ժողովին՝ Կարսի շրջանը:

22) Նահանգական ընտրողական գործերի համար մասնա-ժողովները կազմւում են նահանգական դատարանի նախագահի նախագահութեամբ, իսկ անդամները լինում են՝ արքունական պալատի կառավարիչը, նահանգական քաղաքի և գաւառի ազնուականութեան պարագլուխը, նահանգական դատարանից նշանակած անդամներից մէկը, նահանգական քաղաքի քաղաքագլուխը և նահանգական գիւղացիական (կամ շինական)

գործերի տեսանի մի անդամը, որին նշանակում է նաճանգապետը: Ստաւրօպոլի արքունական պալատի կառավարիչը կարող է իր փոխարէն նշանակել Տերեքի ժամնաժողովի ընտրողական գործերի մասնակցիւ համար նոյն պալատի տեղական բաժանմունքի վառավարչին:

Ծանօթ. Տերեքի և Կուրանի ընտրողական գործերի ժամնաժողովներում նաճանգական գիւղացիական գործերի տեսանի անդամի փոխարէն ժամնակցում է շրջանային վարչութեան խորհրդականներից մէկը, շրջանի կառավարչի նշանակելով:

23) Գաւառական (շրջանակային) ընտրողական գործերի ժամնաժողովները կազմւում են՝ նաճանգական դատարանի նըշանակած անդամի նախագահութեամբ, իսկ անդամները լինում են՝ գաւառական ազնուականութեան պարագլուխը, հաշտարար դատաւորները, որոնք նշանակւում են կամ հաշտարար ժողովների (Կուրանի և Տերեքի շրջաններում) և կամ տեղական նաճանգական դատարանի կողմից, գաւառական քաղաքի քաղաքագլուխը, հարկային տեսուչը և նաճանգական իշխանութեան նշանակած հաշտարար միջնորդը:

Ծանօթ. 1) Այն գաւառներում և շրջանակներում, ուր գաւառական ազնուականութեան պարագլուխներ չը կան, նրանց փոխարէն մասնաժողովում մասնակցում է Փոխարքայի հրաւերով տեղական հոգատէրերից մէկը:

Ծանօթ. 2) Այն տեղերում, ուր գիւղացիական հաստատութիւններ չեն մտցրուած, նաճանգական իշխանութիւններին է վերապահւում իրանց հայեցողութեամբ փոխարինել հաշտարար միջնորդներին ուրիշ պաշտօնեաներով. սակայն մասնաժողովի անդամ չեն կարող նշանակուել նրանք, ովքեր օրէնքով պարտաւոր են ընտրողական ցուցակները կազմել նաև տեղական ոստիկանական պաշտօնեաները:

24) Սեծովկան նաճանգի, Բաթումի ու Սուխումի շրջանների ընտրողական ժողովի, որը ընդհանուր է, ընտրութիւնների հսկողութիւնը վերապահւում է Բաթումի շրջանի զինուորական նաճանգապետին, և շրջանային ընտրողական ժողովը տեղի է ունենում Բաթում քաղաքում: Սուխումի և Զաքաթալի շրջանի ընտրութիւնների հսկողութիւնը (յօդ. 23 օգոստ. 6-ի կանոնադր.) այլ և շրջանային ընտրողական ժողովին մասնակցող տեղական ընտրողների ցուցակի յայտարարելը յանձնւում է տեղական շրջանային կառավարիչներին Փոխարքայի բարձր հսկողութեան ներքոյ: (48. օգոստ. 6-ի կանոն):

25) Պետական Դումայի անդամների ընտրութիւնները կատարուած են նախնական ընտրողական ժողովներում, օրէնքների համաձայն, բոլոր ընտրողների հետ միասին:

Ժամկէթ. — Գանձակի և Երևանեան նախնական Նորին Կայսերական Մածութեան Կովկասի Փոխարքան իրաւունք ունի առաջին ընտրութիւնների համար բաժանել նախնական ժողովները երկու մասի և որոշել իւրաքանչիւր մասից Պետական Դումայի համար ընտրելի անդամների թիւը: